

СЛОВО ВІД АВТОРА

Ця повість являє собою ще одну спробу (яких ніколи не буде забагато) висвітлити частину духовної атмосфери, що в ній відбувалися події, які хвилюють уже майже 2000 літ світ, і то не тільки християнський. Матеріалом для цієї праці, заснованої на підкладі археологічних студій, послужили авторці також численні еспанські та провансальські легенди й апокрифи, які вона розшукувала і збирала протягом майже цілого свого життя.

Є це нарис драми «типової людини» — прокуратора Юдеї Понтія Пилата, що й після смерти лишився жити у християнським «Credo» («Вірую»), згадуваний побіч з іменем Божим. Читаючи цю повість, не слід забувати, що, хоча в ній увесь час іде мова про події, споєні з життям Христа, та про особи, більшість яких нині визнані Католицькою Церквою святими, все оповідання освітлено з погляду тодішнього світу ще не християнського, а поганського або юдейського.

Родом Понтія Пилата я зацікавилася тому, що в Еспанії існує легенда, ніби рід Медінаселі (Medinaceli), з якого походила моя мати (Maria Clara de Castro Lacerda Fernandes de Cordoba Medinaceli y Figeroa), споріднений із родом Понтія Пилата.

Звичайно, постала ця легенда з того, що один із палаців, які належать родові Медінаселі, зветься «La casa de Pilatos» — «Дім Пилатів».

Зветься ж цей палац так тому, що є він точною копією Пилатової преторії з бюстами римських цезарів і з бальконом, з якого Пилат показував народові Христа зі слова-

ми: «Ессе Номо!». Є в цьому палаці і «стовп бичування», оригінал чи копія — то вже інше питання! Але, власне, цей стовп і дав підставу для легенди.

Історично відомо лише те, що цього стовпа, справжнього чи копію, подарував колись неапольському віцекоролеві з роду Медінаселі Римський Папа Юлій II.

Отже, рід Медінаселі вирішив створити достойне оточення цій дорогоцінній реліквії.

До каплиці, де вона була поміщена, додали цю точну копію Пилатової преторії.

В самому палаці, поміщеному на дуже непоказній вулиці, зверху немає нічого особливого, ні пишного. Але всередині він прекрасний. І щороку, протягом Великого Тижня, він відчинений кожному, хто хоче поклонитися «стовпові бичування». Звичайно, відвідують його численні туристи-американці тільки з цікавості, а не по божности.

Старі еспанські роди мають не одну таку легенду.

Наприклад, рід д'Альба (d'Alba) дістав свою назву тому, що, на думку еспанського короля Фернанда Святого, долю Севілли вирішить його двобій із мавританським королем Аксафатою без свідків, ранком. Коли ж дон Фернандо вийшов, помітив, що за ним іде, криючись, еспанський вояк. Виявилося, що цей вояк вийшов за королем, боячися зради.

— І ти не боявся за себе? — спитав король.

— Ні. Бо Вашої Величності й мене вистачило б на два десятки маврів! А там і поміч уже підійшла б!

— Так вийшов ти як звичайний вояк, а вернешся зі мною вже як герцог! Вітаю ж тебе, герцогу д'Альба! (Alba означає по-еспанському «світанок»).

Але рід Santa Maria має рекорд у цих легендах, бо уважає себе спорідненим... із самою Пресвятою Дівою Марією! Звичайно, через її двоюрідну сестру чи сестриницю!..

Вони ж бо добрі католики! У цьому роді мали навіть додаток до молитов до Пресвятої Диви «Senora y Prima mia» — «Пані й сестриниця моя».

«Prima» означає по-іспанському «кузинка», «сестриниця», «двоюрідна сестра». Настільки любить андалюзійська фантазія (легенди переважно андалюзійського походження) барвисті, чудесні казки!

Щодо споріднення роду Медінаселі з Пилатом, то це заперечує факт, що рід Пилатів походив з Тарраґони, а рід Медінаселі, як це показує одна частина його прізвища, походив із Кордоби (de Cordoba).

Одне тільки в'яже мене з Пилатом: як і він, не люблю, щоб мене «виправляли»...

— «Quod scripsi — scripsi!»

Наталена Королева

I

РУХИ СТИХІЇ

— Встань же, Господи! Кинь їх на землю! І спаси душу мою від нечестивого мечем Твоїм! — захоплений екстатичним поривом молитви, Єгонатан, скриб єрусалимського первосвященника Каяфи, на мить ніби здерев'янів.

Його повіки, прозорі і бліді, як у хижого птаха, впали й згасили палаючі вогнем чорні очі.

Сухе, темне, аскетичне обличчя молодого писаря на хвилину стало маскою мумії, що, нарешті, знайшла відпочинок у мовчанці гробниці. І неначе дійсно мертва тиша охопила Єгонатана: зовсім не чув галасу буйного життя, що аж пінилося. Не бачив, як усіма барвами й безліччю відтінків блищить, виграває, сміється під золотим дощем сонячних променів найгарніше палестинське місто Тиверіяда, східня перла в короні римського цезаря.

Ще-бо зранку залив усі головні вулиці незліченний натовп своїх і чужих, місцевих і здалеку прибулих людей, завжди ласих на видовиська.

Сьогоднішні ж урочистості в Тиверіяді мають відсути в чорну тінь усі забави та гри, що від часів римського панування і в Палестині стали звичайним явищем.

Причина ж до святкування — аби лише бажання! — знайдеться завжди.

От і нині: дарма що починається тільки шістнадцятий рік панування Тиберія, а подібні святкування відбуваються в десятиліття — *decennia*.

Можна і слід, не чекаючи зайво аж чотири роки, вже й сьогодні славити цезаря, коли в день його вступу на трон вірний цезарів слуга Ірод Антипа, тетрарх галилейський, подарував «свій» Тиверіяді новий амфітеатр¹.

Подарунок, дійсно, вартий імени великого цезаря.

Тож і врочистості мусять бути варті Іродового подарунка...

Вже давно по всій Палестині й далеко-широко докола всі говорили про красу, неймовірні розміри² та небувалі вигоди нового амфітеатру³. Без сумніву, затьмить він славу всіх театрів і амфітеатрів римських провінцій, не виключаючи й славнозвісного Помпейського! Без сумніву, ще вище підійме в Римській імперії значення збудованої Антипою Тиверіяди!

Як же не святкувати відкриття цього цирку?

Рух і галас, поголоски й чутки про цілком нові розваги та щедрі подарунки кожному присутньому п'янять «на борг» святкову юрбу.

Забулося, за чий рахунок дарує тетрарх і цей амфітеатр, і м'ясо, і вина, і солодощі...

Не в голові юрбі, що своїм захопленням допомагає мудрому ідумейцеві Іродові здобувати нові симпатії в Римі та поновлювати прихильність неізраїльського населення Галилеї.

Симпатіями ж гебрайськими, принаймні від народних «верхів», тетрарх журитися не потребує.

Хоча походженням ідумець і навіть син самарянки⁴, доньки упослідженого народу, Антипа так горливо визнає закон Мойсеїв і виявляє таку прихильність до Єру-

¹ Історичний факт.

² Історичний факт.

³ Історичний факт.

⁴ Історичний факт.

салимського храму, що й головний жидівський первосвященник, обережний і твердий Каяфа, прилюдно називає Ірода Антипу «певним стовпом правої віри».

Ці ж слова криють перед очима вірників густою заклоною різні помилки... і проти народу... і проти віри, чого не похвалює навіть панівний Рим¹. Але Рим далеко!

А тут... тут сьогодні день ігор з наказу Ірода!.. І ось почнеться небувалим ще в Тиверіяді показом — процесією Гекатомби² на честь Тиберія. Та не на те прийшов сюди Єгонатан, щоб прислухатись до бурхливих святкових проявів життя в Тиверіяді... цій новітній Содомі й Гоморі!..

Не на те, «як меч у піхву свою», вклинився худий та кощавий Каяфів скриб у затінену нішу між колонами в сусідньому з цирком домі.

«Як донька Євтаєва», вирішив Єгонатан принести себе в офіру «для щастя свого народу».

І на цю «Сенахерибову гидь», як у душі називав поганське свято, прибув він не «як грішник, що дивиться й зору очей своїх наповнити не може», але «як меч живий, що його затис у правиці своїй Господь Саваоф, володар боїв і смерти...»

— Коли б уже швидше!..

Вдихнув повітря в легені, але уста й горлянка пересохли, як криниця, що в ній «джерело водне спиноло біг свій».

Набрав повітря й затримав дихання.

— Не дихав би цим повітрям поганським! Радше вмер би удушений, але чистий від поганських огид!

Адже обов'язок святий і служба Богові Живому привели його сюди й велять чекати, поки надійде хви-

¹ Історичний факт.

² Історичний факт.

лина, коли він зможе виконати святий чин помсти. І знову згасив Єгонатан у своїй душі нестерпне світло радісного дня заслоною прозорих повік своїх. І беззвучно шепотів молитви-псалми вузькими, щільно стисненими устами:

— Встань, Господи! Спаси мене, мій Боже! Бо ти розбивав щелепи ворогам моїм! Ти трощив зуби беззаконним!..

З погордою відвернувся від урочистостей і замкнувся, немов у прохолодній келії, у глибокому своєму мовчанні, що приніс його сюди з Єрусалиму.

Бо ж і свого патрона та пана Каяфа втаємничив тільки частинно у свої пляни.

Боявся, що не пристане на них аж надто обережний старий первосвященник, призвичаєний тільки приставати на те, що певно й твердо вираховане.

А Єгонатанів плян занадто одчайдушний. Тож мусив скриб піти на власний ризик.

Спирався тільки на силу правиці Всемогутнього. У жадній людині не шукав підтримки, ні помочі.

Каяфі тільки сказав, що треба ж комусь гідному довір'я й наскрізь певному бути в цім місці ганьби й прокляття, щоб виплести з багниська тяжких гріхів густі, ба найгустіші сіті, з яких уже не вимотається Пилат, цей новітній Фараон-гнобитель Ізраїля...

І мудрий Каяфа згодився з довіренням своїм писарем, побожним слугою Господнім: послав його в Тиверіяду.

Не знав-бо й не догадувався, що в душі своїй Єгонатан постановив:

— За всяку ціну вловити відповідний мент і, мов Ангел помсти, як меч із руки Господньої, впасти тягарем смерти на безбожного гнобителя народу вибраного, вбити Пилата, прокуратора Юдеї!

Ця жагуча думка світила єдиною провідною зорею Єгонатанові. За неї з радістю віддасть він, новий Маккавей, своє життя...

Непомітним рухом намацав пальцями правої руки тонке лезо отруйного кинджала, схованого в лівому рукаві широкого гнідого сирійського плаща.

Та смерть ворогові — свята мета.

Одночасно великим пальцем лівої руки діткнувся персня на правиці. Тільки легесенько притис — і гостряк, стримуваний вразливою пружинкою, впустив в Єгонатанову кров смертельну отруту та увільнить з тіла душу доброго сина свого народу...

А настрої святкового ранку, п'янкіший за саме свято, підносився в натовпі...

Он уже перейшли сто білих биків та двісті прикрашених стьожками й гірляндами білих овечок у супроводі тетрархової варти, невільників і невільниць.

Он молоденькі дівчата, гарні, мов танагрійські статуетки, пронесли воскові смолоскипи...

Співають!..

Але всі голоси покривають радісні вигуки:

— Xenia! Xenia! Дари! Дари! Привітальні дари!

По офірі жерці будуть роздавати їх народові на привітання.

— Арорhoreta²! Подарунки пригостювання!

Радісні вигуки перелітають, мов хмари ластівок, над головами. Перехрещуються в повітрі вже з ранку палаючого грецькі й латинські похвали тетрарховій щедрості, що виглядає з кошів, повних печива та дрібних речей.

¹ Xenia, Ксенія — дари, що їх давали на привітання (також на великих бенкетах, у приватних домах).

² Арорhoreta, Алофорета — дари, що їх давали по закінченні бенкету, коли гості відходили додому. На урочистих святах такі дари роздавали й народові, як «гостеві цезаря» чи, як у даному випадку, тетрарха.

ЗМІСТ

СЛОВО ВІД АВТОРА.....	3
I. РУХИ СТИХІЇ.....	6
II. НА ДОЗВІЛЛІ.....	29
III. ПЕРЕД ПАСХОЮ.....	53
IV. СЕСТРИ.....	89
V. ТИВЕРІЯДСЬКА ГЕТЕРА.....	126
VI. ЗЛАМ.....	153
VII. СВЯЩЕННИКИ.....	172
VIII. ТАЄМНИЧА РАНА.....	193
IX. ЗЕМЛЯ І НАРЕЧЕНА.....	215
X. СВІТЛО.....	237
XI. ГОРА СПАСІННЯ.....	262
XII. ДЕНЬ ЗУСТРІЧІ.....	290
XIII. МІЖ ДВОМА БЛАКИТЯМИ.....	313
XIV. ТІЛЬКИ ЛЮДИНА.....	336